

Коркос Я. О.
викладач кафедри практичної психології,
Київський університет Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Розвиток критичного мислення є трендом у сьогоднішній українській освітній парадигмі та ключовим чинником підвищення якості освіти. У розвинутих демократичних країнах покращення критичного мислення у межах освіти почало досліджуватись значно раніше, зокрема, ще у 1980-му Н. Siegel стверджував, що критичне мислення є освітнім ідеалом [12]. С. Терно виділяє три основні проблеми вітчизняного впровадження навчання на засадах критичного мислення: а) не усвідомлення суті критичного мислення; б) підміна проблемності навчання на яскравий антураж; в) плутанина в інструментах, які забезпечують критичне мислення [6].

З точки зору життєвого успіху критичне мислення є важливою компетенцією людини сучасного світу. За даними Н. Butler, С. Pentoney та М. Bong критичне мислення є кращим предиктором життєвих рішень, ніж інтелект. Той факт, що критичне мислення можна розвивати, свідчить про значимість інвестування у розвиток цієї навички. Критичне мислення допомагає особі приймати обґрунтовані рішення, вирішувати проблеми та аналізувати складні ситуації, що робить його необхідним елементом успішного функціонування в сучасному суспільстві [10].

Вирізняють два підходи до розвитку критичного мислення: за допомогою окремого курсу, що буде присвячений виключно

проблемі критичного мислення (цільове навчання) або за допомогою впровадження окремих фрагментів практики критичного мислення у загальні освітні програми (непряме навчання) з фізики, історії, психології тощо [2;3;4;5;7]. Перевагою цільового підходу можна вважати те, що курс критичного мислення може надати більш обширні знання, що неможливо вмонтувати в будь-який інший курс. Основною проблемою цього підходу є те, що значна частина програм з підвищення критичного мислення не має чітких емпіричних доказів їх ефективності [13?]. Ба більше, систематичний огляд L. Behar-Norenstein та L. Niu 42 емпіричних досліджень покращення критичного мислення у закладах вищої освіти, опублікованих між 1993 та 2009 роками, показує, що однакові інструкції у навчальних програмах розвитку критичного мислення можуть призводити до різних результатів, залежно від їх реалізації, а більшість розглянутих авторами публікацій мали обмеження за дизайном, розміром або репрезентативністю вибірки [9].

Основним аргументом непрямого навчання, яке припускає оволодіння навичками критичного мислення водночас із засвоєнням знань, не пов'язаних з ним безпосередньо є те, що навички критичного мислення можуть бути специфічними та контекстними. Наприклад, перевірка першоджерела є важливою частиною роботи історика, проте без розуміння історичного контексту неможливо коректно інтерпретувати це джерело [13]. Другий підхід має суттєвий недолік: як зауважує N. Alsaleh освітяни, зазвичай, зосереджуються на змісті предмету викладання або на процесі запам'ятовування замість міркування, що знижує ефективність цих програм з розвитку критичного мислення [8;11]. На нашу думку, оптимальним способом покращити здатність

студентів до критичного мислення є впровадження окремого курсу з критичного мислення у університетах як обов'язкової дисципліни, який має наукові докази його ефективності [1].

Отже, у розвитку критичного мислення виокремлюють два підходи: цільове та непряме навчання. Цільове навчання містить окремо присвячений курс критичному мисленню. Непряме навчання припускає те, що сформувати критичне мислення можна за допомогою загальних освітніх програм: фізики, історії, психології тощо. На нашу думку, обидва підходи варто розглядати як важливі та взаємодоповнюючі, які привносять унікальні переваги у контексті розвитку критичного мислення. Тим не менше, ми вважаємо, що цільовий підхід виявляється більш ефективним, оскільки забезпечує спеціалізований та систематичний підхід до розвитку критичних навичок, що може визначально сприяти їхньому зміцненню та поглибленню.

Список використаних джерел:

1. Дворянчикова С. Є., Юган Н. Л. Навчання критичного мислення в українських вишах: освітні тренди та виклики впровадження. *Scientific letters of academic society of mikhail baludansky*. 2018. Т. 6, № 2А. С. 51–56. URL: <https://er.knuid.edu.ua/handle/123456789/10747> (дата звернення: 20.11.2023).
2. Другов М. Технологія розвитку критичного мислення учнів на уроках англійської мови в Новій українській школі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2020. №2. С.193-200.
3. Кашуб'як І. Технологія розвитку критичного мислення учнів на уроках математики в початковій школі. *Освітній простір України*. 1970. № 15. С. 241-247. URL: <https://doi.org/10.15330/esu.15.241-247> (дата звернення: 16.11.2023).

4. Пометун О. Методика розвитку критичного мислення на уроках історії. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2012. № 1. С. 3-7. URL: <http://surl.li/nfqbw> (дата звернення: 29.11.2023).

5. Степаненко О. К. Ефективність формування критичного мислення на уроках зарубіжної літератури. *Pedagogical sciences theory and practice*. 2022. № 3. С. 13-20. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2022-3-02> (дата звернення: 16.11.2023).

6. Терно С. Світ критичного мислення: образ та мімікрія. Історія в сучасній школі. 2012. № 7-8. С. 27-39.

7. Щимон Ю. Розвиток критичного мислення на уроках правознавства. *Історія та правознавство*. 2018. № 9 (505). С. 8-16.

8. Alsaleh N. J. Teaching critical thinking skills: literature review. *Turkish online journal of educational technology – TOJET*. 2020. Vol. 19, no. 1. P. 21-39. URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1239945> (date of access: 20.11.2023).

9. Behar-Horenstein L. S., Niu L. Teaching critical thinking skills in higher education: a review of the literature. *Journal of college teaching & learning (TLC)*. 2011. Vol. 8, no. 2. URL: <https://doi.org/10.19030/tlc.v8i2.3554> (date of access: 16.11.2023).

10. Butler H. A., Pentoney C., Bong M. P. Predicting real-world outcomes: critical thinking ability is a better predictor of life decisions than intelligence. *Thinking skills and creativity*. 2017. Vol. 25. P. 38-46. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2017.06.005> (date of access: 16.11.2023).

11. Oermann M., Truesdell S., Ziolkowski L. Strategy to assess, develop, and evaluate critical thinking. *The journal of continuing education in nursing*. 2000. Vol. 31, no. 4. P. 155-160. URL: <https://doi.org/10.3928/0022-0124-20000701-06> (date of access: 28.11.2023).

12. Siegel H. *Critical thinking as an educational ideal. Inquiry: critical thinking across the disciplines*. 1989. Vol. 4, no. 2. P. 9. URL: <https://doi.org/10.5840/inquiryctnews19894262> (date of access: 16.11.2023).

13. Willingham D. T. *Critical thinking: why is it so hard to teach? Arts education policy review*. 2008. Vol. 109, no. 4. P. 21-32. URL: <https://doi.org/10.3200/aepr.109.4.21-32> (date of access: 16.11.2023).

